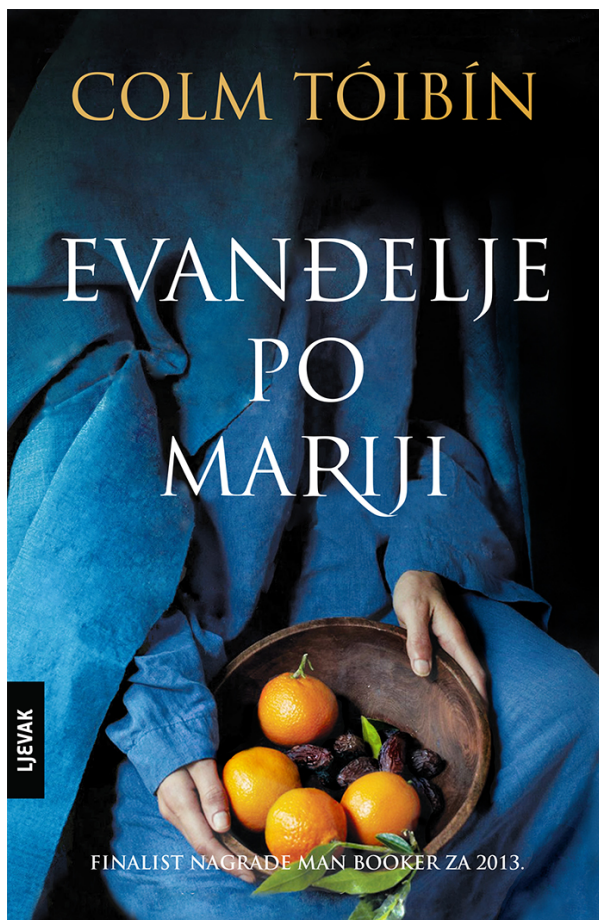

COLM TÓIBÍN

EVANĐELJE PO MARIJI

LJEVAK

FINALIST NAGRADE MAN BOOKER ZA 2013.

BIBLIOTEKA
Graham
Greene

ZA NAKLADNIKA

Petra Ljevak

UREDNIKA

Nada Brnardić

COLM TÓIBÍN

EVANĐELJE
PO MARIJI

S ENGLESKOGA PREVEO

Dean Trdak

Zagreb, listopad 2014.

Naslov izvornika:
Colm Tóibín
THE TESTAMENT OF MARY

Copyright © 2012 by Colm Tóibín

Copyright © za hrvatsko izdanje:
Naklada Ljevak, d.o.o., Zagreb, 2014.

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu irskog fonda za
sufinanciranje prijevoda Ireland Literature Exchange, Dublin, Irska.

Ireland Literature Exchange

Idirmhalartán Litríocht Éireann

www.irelandliterature.com
info@irelandliterature.com

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu
Ministarstva kulture Republike Hrvatske

ISBN 978-953-303-779-0 (meki uvez)

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne
i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 888602.

ISBN 978-953-303-778-3 (tvrdi uvez)

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne
i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 888605.

Za Loughlina Deegana i Denisa Loobyja

OBOJICA SADA DOLAZE ČEŠĆE i prilikom svakog posjeta kao da postaju sve nestrpljiviji prema meni i prema svijetu. Ima u njima neke gladi i grubosti, u krvi im vrije okrutnost kakvu sam već prije vidjela, njušim je poput kakve progonjene životinje. Ali sad nisam progonjena. Ne više. Brinu se o meni, ispituju me s blagošću i čuvaju. Misle da ne poznajem zakučastu prirodu njihovih žudnja. Ali sada mi ništa ne promiče osim sna. San mi promiče. Možda sam prestara za spavanje. Ili više od njega ne mogu ništa dobiti. Možda mi snovi više nisu potrebni, baš kao ni odmor. Možda moje oči znaju da će se uskoro zauvijek sklopiti. Ostat ću budna ako je potrebno. Spustit ću se ovim hodnikom u osvit zore kad se prve zrake svjetlosti ušuljaju u ovu prostoriju. Imam svoje razloge za bdijenje i čekanje. Prije posljednjeg počinaka dolazi ovo dugačko buđenje. A meni je dovoljno da znam da će tomu doći kraj.

Oni misle da ne razumijem ono što polako raste u svijetu; misle da ne vidim svrhu njihovih pitanja i ne primjećujem okrutnu sjenu ozlojeđenosti zakukuljenu na njihovim licima ili sakrivenu u njihovim glasovima kad god kažem nešto nejasno ili budalasto, nešto što nas ne vodi nikamo. Kad god se doima kao da se ne sjećam onoga za što smatraju da bih se morala sjetiti. Oni su previše obuzeti svojim silnim i nezasitnim potrebama i previše otupjeli od ostataka užasa koje smo svi tada pretrpjeli da bi primijetili da se bilo čega sjećam. Sjećanja su dio moga tijela baš kao krv i kosti.

Sviđa mi se to što me hrane, kupuju mi odjeću i što me čuvaju. Zauzvrat ću za njih učiniti sve što mogu, ali ništa više od toga. Baš kao što ne mogu disati umjesto nekog drugog ili pomoći nekom da mu srce zakuca ili da mu kosti ne oslabe ili da mu se koža ne nabora, tako ne mogu ni reći više od onoga što znam. Znam koliko ih duboko to uznemiruje i to bi mi izmamilo osmijeh, ta njihova gorljiva potreba za glupavim anegdotama ili jasnom i jednostavnom strukturom priče koja nam se svima zajedno dogodila, da nisam zaboravila što je to smijeh. Više nemam potrebe za smijehom. Baš kao što nemam potrebe ni za suzama. Postojalo je vrijeme kad sam mislila da zapravo više i nemam

suza, da sam iskoristila svu zalihu koju sam imala, ali takve budalaste misli, srećom, nikad ne traju dugo, već ih brzo zamjenjuje ono što je istinito. Suze su uvijek tu ako ih trebate. Tijelo proizvodi suze. Ja ih više ne trebam i to bi mi trebalo biti olakšanje, ali ja ne tražim olakšanje, samo samoću i neko turobno zadovoljstvo koje proizlazi iz sigurnosti da neću reći ono što nije istina.

Od dvojice muškaraca koji dolaze, jedan je bio s nama sve do samoga kraja. Bilo je trenutaka u kojima je bio ljubazan, kad me bio spreman zagrliti i utješiti, baš kao što me sada poprijeko pogleda kad god se priča koju pripovijedam ne nategne do onih granica do kojih je on to odredio. Pa ipak, još uvijek primjećujem znakove te ljubaznosti i ponekad mu ponovo vidim onaj sjaj u očima prije no što uzdahne i vrati se na posao, pišući jednu za drugom, riječima za koje zna da ih ne umijem pročitati, poslanice u kojima pripovijeda što se dogodilo na onom brdu, te o danima neposredno prije i poslije toga. Zamolila sam ga da mi naglas pročita te riječi, ali nije htio. Znam da je pisao o onome čemu ni on ni ja nismo prisustvovali. Znam da je dao oblik i onome što sam ja doživjela, a čemu je i on bio nazočan, te da se pobrinuo da te riječi nešto znače i da ih se čuje.

Sjećam se previše toga; ja sam poput zraka u danima bez vjetra koji ustrajno ostaje nepomičan. Kao što svijet suspreže dah, tako ja zadržavam svoja sjećanja.

Stoga, kad sam mu spomenula kuniće, nisam mu rekla tek nešto što sam napola zaboravila i čega sam se sjetila samo zbog njegove postojane nazočnosti. Pojedinstvi onoga što sam mu ispričovijedala bile su sa mnom svih tih godina baš kao što su to bile i moje ruke i noge. Tog dana, dana o kojem je od mene tražio pojedinstvi, dana koji sam mu uvijek iznova morala prepričavati, usred sve one strke, usred sveg onog užasa, vriske i plača, prišao mi je muškarac koji je nosio krletku s golemom razdraženom pticom zarobljenom u njoj, pticom oštra kljuna i ozlojeđena pogleda; nije mogla do kraja raširiti krila i ta sputanost kao da ju je frustrirala i činila bijesnom. Trebala je letjeti, loviti, obrušavati se na plijen.

Muškarac je nosio i nekakvu torbu za koju sam postupno shvatila da je bila gotovo dopola puna živih kunića, malih svežnjeva punih divlje i ustrašene energije. I tijekom tih sati na brdu, sati koji su prolazili sporije od bilo kojih drugih, vadio je jednog po jednog kunića iz vreće i gurao ih kroz pritvorena vrata krletke. Ptica se najprije obrušavala na meki dio kunićeva tr-

buha otvarajući ga sve dok mu ne bi ispala crijeva, a potom, naravno, na njegove oči. Lako je sad o tome govoriti jer je to tada predstavljalo tek nešto što neznatno odvraća pozornost od onoga što se uistinu događalo, a također je lako o tome govoriti i zato što to tada nije imalo nikakva smisla. Ptica se nije doimala gladnom, iako je možda patila od neke duboke gladi koju nije moglo utažiti ni živo meso kunića koji su se koprcali. Krletka se ubrzo dopola ispunila polumrtvim, do kraja nepojedenim kunićima koji su ispuštali neobične zvukove nalik skvičanju. Grčevito su se trzali od života koji ih je napuštao. A muškarčevo lice blistalo je od energije, iz njega je izlazio neki sjaj dok je promatrao krletku, a zatim i prizor oko sebe gotovo se osmjehujući s nekom mračnom nasladom, prije no što je uopće ispraznio vreću.

★

DOTAD SMO VEĆ SPOMENULI druge stvari, uključujući muškarce koji su kockali u blizini križeva; možda su igrali za njegovu odjeću i drugi imetak, a možda i samo tako, bez osobita razloga. Jednog od tih muškaraca bojala sam se kao i davitelja koji je stigao poslije. Od svih onih koji su

toga dana došli i otišli taj me muškarac najviše držao na oku, doimao se najzloslutnijim, poput nekoga za koga je bilo najvjerojatnije da želi znati kamo ću otići kad sve bude gotovo, nekoga koga će najvjerojatnije poslati da me dovede natrag. Činilo se da taj muškarac koji me pratio pogledom radi za skupinu muškaraca s konjima koji ponekad kao da su sve promatrali sa strane. Ako netko zna što se i zašto dogodilo toga dana, onda je to taj muškarac koji je kockao. Možda bi bilo lakše kad bih rekla da mi on dolazi u snu, ali ne dolazi, niti me proganja kao što me proganjaju druge stvari i druga lica. Bio je ondje, to je sve što imam reći o njemu, promatrao me i znao je tko sam i da sada, nakon svih tih godina, stigne pred ova vrata žmirkajući od svjetla, posijedjele kose koja je nekad bila boje pijeska, sa šakama još uvijek prevelikim u odnosu na ostatak tijela, s onim samodopadnim, hladnokrvnim držanjem koje je odavalo smirenu, kontroliranu okrutnost i daviteljem koji se pakosno cereka iza njega, ne bih se iznenadila. Ali ne bih dugo izdržala u njihovu društvu. Baš kao što dvojica mojih prijatelja koji me posjećuju traže moj glas, moje svjedočanstvo, taj muškarac koji je kockao, davitelj i drugi nalik njima zasigurno traže moju šutnju. Dođu li, prepoznat ću ih, iako to više ne bi trebalo biti važno jer mi više

nije preostalo mnogo dana, ali dok sam budna, očajnički ih se bojim.

U usporedbi s njima, muškarac s kunićima i jastrebom bio je neobično bezazlen; bio je okrutan, ali bezrazložno. Njegove porive bilo je lako zadovoljiti. Nitko nije obraćao bilo kakvu pozornost na njega osim mene, a ja sam to činila jer sam, možda jedina od svih koji su bili ondje, obraćala pozornost na baš sve što se micalo za slučaj da među svim tim ljudima pronađem nekoga koga bih mogla moliti za milost. A i zato da doznam što bi mogli tražiti od nas kad se sve to završi, a najviše od svega zato da, barem na sekundu, odvratim pozornost od okrutne katastrofe koja se događala.

Njih ne zanima moj strah i strah koji su osjetili svi oko mene, osjećaj da u pripravnosti čekaju muškarci kojima je bilo rečeno da nas skupe ako se pokušamo udaljiti, slutnja da ne postoji mogućnost da nas ne uhvate.

Drugi muškarac koji me posjećuje ostavlja posve drugačiji dojam. U njemu nema nikakve blagosti. On je nestrpljiv, dosađuje se i sve ima pod nadzorom. I on piše, ali brže nego onaj prvi, mršteći se ili kimajući s odobravanjem na vlastite riječi. Razdražljiv je. Naljuti se ako prijedem s jednog kraja prostorije na drugi kako bih uzela zdjelu. Teško mi je odoljeti iskušenju da mu se ne

obratim, iako znam da ga sam zvuk moga glasa ispunjava sumnjičavošću ili čak svojevrsnim gađenjem. Ali me on, baš kao i njegov drug, mora saslušati, zato je ovdje. Nema izbora.

Prije no što je otišao rekla sam mu da sam cijeloga života, kad god bih ugledala više od dvojice muškaraca zajedno, vidjela ludost i okrutnost, ali je ludost bila uvijek ono što bih naprije zamijetila. Sjedio mi je sučelice očekujući da kažem nešto drugo i strpljenje mu je polako koptilo jer sam ja odbijala vratiti se na ono što je on želio čuti: na dan kad se naš sin izgubio, na to kako smo ga pronašli i što je tom prilikom rečeno. Ne mogu izgovoriti njegovo ime, ono naprosto ne izlazi iz mene, nešto u meni bi se prelomilo da ga izgovorim. Stoga ga zovemo »on«, »moj sin«, »naš sin«, »onaj koji je bio ovdje«, »tvoj prijatelj«, »onaj koji te zanima«. Prije nego umrem možda ću izgovoriti njegovo ime ili će mi za neke od tih noći poći za rukom prošaptati ga, iako sumnjam u to.

Oko sebe okupio je, rekla sam, skupinu neprilagođenih koji su poput njega bili djeca ili muškarci bez očeva ili muškarci koji nisu mogli pogledati ženu u oči. Muškarci koje bi znali zateći kako se smiješe sami sebi ili oni koji su ostarili dok su još bili mladi. Nitko od vas nije bio normalan, rekla sam, a on je odgurnuo tanjur

napola pojedene hrane prema meni kao dijete u napadaju bijesa. Da, neprilagođeni, rekla sam. Moj sin okupio je neprilagođene, iako on sâm, unatoč svemu, nije bio jedan od njih; on je mogao bilo što, čak je mogao provoditi vrijeme u tišini, posjedovao je i tu, najrjeđu od svih vrlina, da je s lakoćom mogao biti sam, mogao je pogledati u oči bilo kojoj ženi kao da mu je ravna i bio je zahvalan, pristojan, inteligentan. I sve to iskoristio je, rekla sam, da od mjesta do mjesta vodi skupinu muškaraca koji su mu vjerovali. Nemam vremena za neprilagođene, rekla sam, ali ako spojiš dvojicu od vas, nećeš dobiti samo ludost i uobičajenu okrutnost, već i očajničku potrebu za još nečim. Okupi neprilagođene, rekla sam odgurujući tanjur prema njemu, i dobit ćeš bilo što – neustrašivost, ambiciju, bilo što – i prije no što se to raspline ili naraste, dovest će do onoga što sam vidjela i s čime sada živim.